

Barometer Energie- armoede (2009-2017)

Een initiatief van het Platform tegen Energiearmoede,
beheerd door de Koning Boudewijnstichting

Belangrijkste boodschappen

Ondanks de gunstige klimatologische omstandigheden van de voorbije jaren, **blijft het aandeel huishoudens in gemeten of verborgen energiearmoede relatief stabiel sinds 2013**. Met name de daling van de beschikbare inkomens en de toename van de woonkosten hebben de positieve effecten tenietgedaan.

Sedert 2013 daalde het aandeel huishoudens in subjectieve energiearmoede. Maar sedert 2017 stellen we opnieuw een stijging vast, wellicht ten gevolge van de stijging van de energieprijzen voor de huishoudens.

- ▶ **In 2017 werd 21,7% van de Belgische huishoudens getroffen door minstens een van de drie vormen van energiearmoede (lichte stijging in vergelijking met 2016).**
  - 14% van de huishoudens kampt met gemeten energiearmoede (gEA)
  - 4,5% van de huishoudens met verborgen energiearmoede (vEA)
  - 6,2% met subjectieve energiearmoede (sEA). Het aandeel huishoudens in sEA is tussen 2016 en 2017 sterk gestegen, voornamelijk bij private huurders, die geconfronteerd worden met stijgende woonkosten.
  - 2,9% combineert minstens twee vormen van energiearmoede
- ▶ **Bijna 2/3 van de huishoudens met een armoederisico kampt ook met een of meerdere vormen van energiearmoede.**
- ▶ Armoede beperkt zich niet tot monetaire armoede, maar slaat ook op materiële deprivatie. **Een derde van de huishoudens in ernstige materiële deprivatie kampt eveneens met gemeten energiearmoede, 14,5% met verborgen energiearmoede en 59,2% kan de woning niet correct verwarmen.**
- ▶ Na de uitzonderlijk lage waarden in 2016, zijn **de gemiddelde prijzen voor aardgas en stookolie, betaald door de gezinnen (aan constante prijzen) eind 2017 opnieuw gestegen. De prijs voor huishoudelijk elektriciteitsverbruik is steeds blijven stijgen, in het bijzonder in Vlaanderen.**

- › Dankzij het milde klimaat **is de mediane energiefactuur voor de huishoudens tussen 2016 en 2017 niettemin vrij stabiel gebleven** (135€/maand).
- › De dualisering op de huurmarkt wordt scherper, met een **risico op energiearmoede dat toeneemt bij huurders, in het bijzonder bij sociale huurders. Het risico op energiearmoede bij huurders ligt twee tot driemaal hoger dan bij eigenaars, en het verschil wordt steeds groter. Zij kampen op een structurele manier met energiearmoede.**
  - Bij de eigenaars lopen diegenen zonder hypotheek (vaak oudere koppels of alleenstaanden) een hoger risico op energiearmoede dan diegenen met een hypotheek (vaker koppels met kinderen en met twee inkomens uit arbeid). Gelet op het belangrijke aandeel van de eigenaars zonder hypotheek in de bevolking (35%), vertegenwoordigen zij de grootste groep (39%) huishoudens in gemeten energiearmoede;
  - Op de huurmarkt werden de huishoudens die een kleine, goedkope woning huren of zoeken geconfronteerd met een sterke stijging van de huurprijzen. Dit beïnvloedt hun beschikbaar inkomen na aftrek van de woonkosten. **Private huurders vertegenwoordigen een derde tot de helft van de huishoudens in energiearmoede (naargelang het type), terwijl zij slechts 22% van de totale bevolking uitmaken.**
- › **Huishoudens in energiearmoede leven vaker in een woning met een lekkend dak, vochtproblemen of rottend houtwerk.** Dit geldt vooral voor diegenen in subjectieve energiearmoede (zij kaarten dubbel zo vaak dergelijke problemen in de woning aan).
- › **Eenoudergezinnen, in grote meerderheid moeders met kinderen¹ en alleenstaanden (met name vrouwen ouder dan 65 jaar) blijven veel kwetsbaarder voor energiearmoede.** Deze groepen kampen op een structurele wijze met energiearmoede.
  - Meer dan een derde van de eenoudergezinnen (7,2% van de huishoudens in de totale bevolking) verkeert in energiearmoede (geheel van de verschillende types);
  - 36% van de alleenstaanden kampt met energiearmoede. Zij vertegenwoordigen bijna een derde van alle huishoudens maar meer dan de helft van de huishoudens in energiearmoede (geheel van de verschillende types);
  - Bij ongewijzigd beleid, doen de demografische vooruitzichten tot 2070 vermoeden dat de energiearmoede verder zal toenemen, vooral bij alleenstaande ouderen.
- › **Op het vlak van gezondheid worden huishoudens in energiearmoede meer getroffen,** en verklaren ze veel vaker dan de gemiddelde bevolking:
  - in slechte of zeer slechte gezondheid te verkeren (18,3% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede tegenover 6,5% van de individuen behorend tot een huishouden zonder energiearmoede);
  - met chronische ziektes of gezondheidsproblemen te kampen (36,9% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede tegenover 22,6% van de individuen behorend tot een huishouden zonder energiearmoede);
  - (ernstig) beperkt te zijn in hun activiteiten ten gevolge van gezondheidsproblemen (38,5% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede tegenover 21,8% van de individuen behorend tot een huishouden zonder energiearmoede).

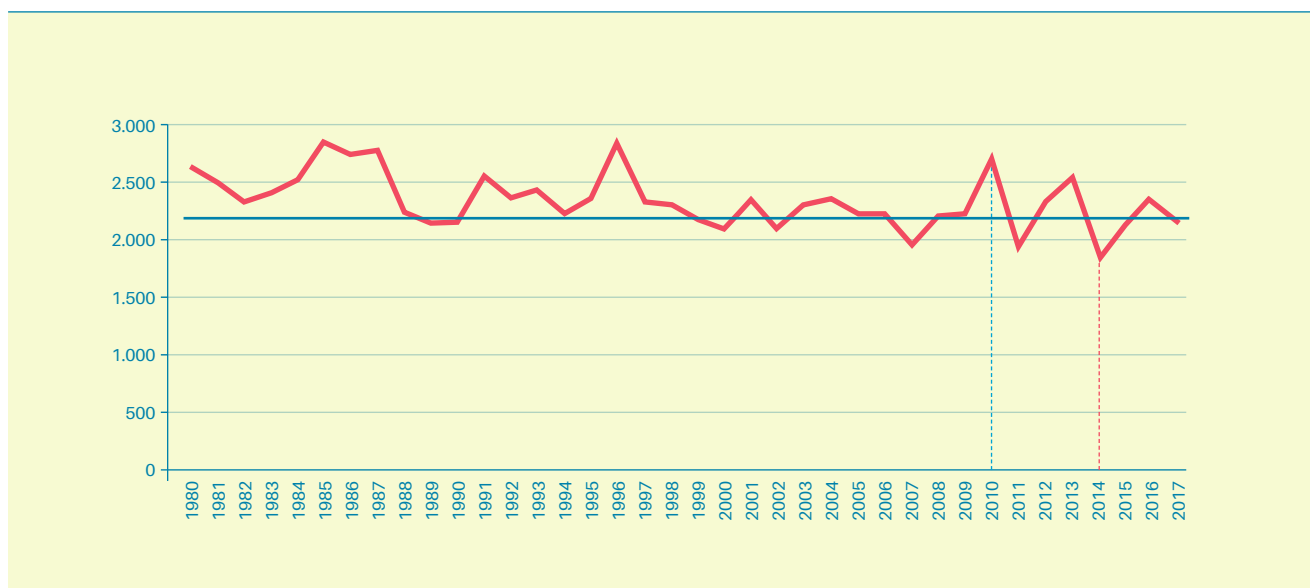
1. Zie https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/svr-verkenning-2016-01-alleenstaande-ouders-arbeidsmarkt_0.pdf

Omgevingsfactoren

➤ Evolutie van het klimaat

2017 was een normaal tot zacht jaar, met in totaal slechts 2.155 equivalente graaddagen ($16,5^{\circ}\text{C}$)². In de periode 2009-2017 waren er twee belangrijke warmtepieken, in 2011 en 2014, en een koudepiek in 2010. De klimatologische omstandigheden in deze periode lijken meer te variëren dan in de jaren 1990 en het begin van de jaren 2000.

Figuur 1: Equivalente graaddagen ($16,5^{\circ}\text{C}$), 1980-2017

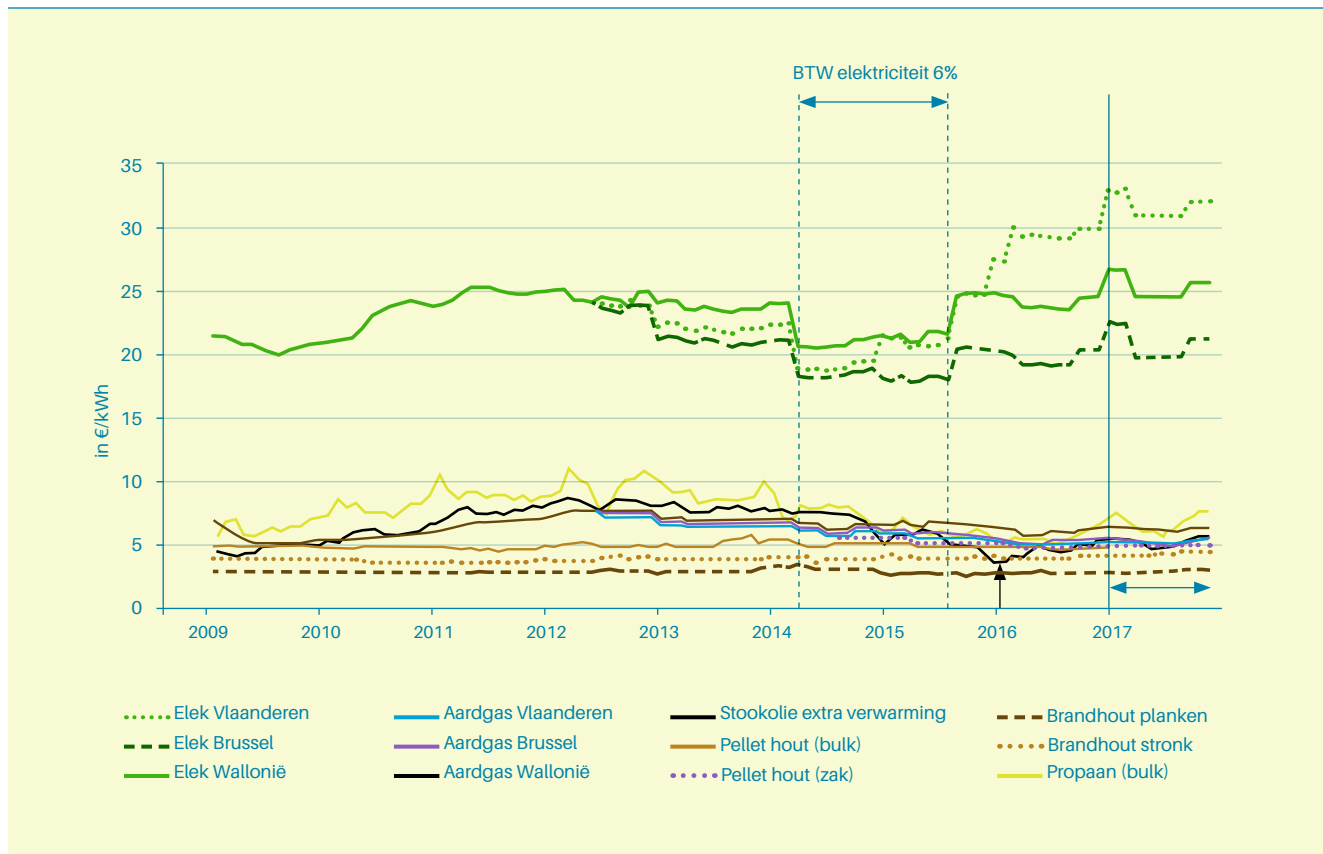
Opmerking: In de periode 1987-2017 bedroeg het gemiddelde aantal graaddagen 2.283 (blauwe lijn op de figuur)

Bron: <http://www.aardgas.be/nl/particulier/graaddagen>

2. Het aantal graaddagen is een indicator waarmee de koude in een bepaalde periode kan worden geëvalueerd. Om de verwarmingsbehoefte te meten, wordt gekeken naar de equivalente graaddagen $16,5^{\circ}\text{C}$. Deze houden rekening met de gemiddelde buitentemperatuur gedurende drie opeenvolgende dagen (60% van de temperatuur van dag D + 30% van de temperatuur van dag D-1 + 10% van de temperatuur van dag D-2), waarvan $16,5^{\circ}\text{C}$ wordt afgetrokken (temperatuur waarop men zich begint te verwarmen). In de periode 1987-2017 bedroeg het gemiddeld aantal equivalente graaddagen 2.283.

› Energieprijzen

Figuur 2: Energieprijzen betaald door de gezinnen, in lopende prijzen (€)

Opmerkingen:

- De stijging van de elektriciteitsprijzen in januari 2017 is het gevolg van een wijziging in de distributie- en transportkosten en heffingen (gereguleerd aandeel van het tarief). In april 2017 vond een daling plaats.
- De prijs van hout en pellets blijft globaal stabiel, al is er een lichte stijging van de prijs van houtstronken. Volgens de organisatie Valbiom is deze evolutie het gevolg van de sterkere aanwezigheid van professionele actoren op deze markt, die de kwaliteit en de prijs van de producten naar boven trekken.

Bron: <http://www.apere.org/fr/observatoire-des-prix>

De prijs die gezinnen betalen voor hun voornaamste energiebronnen is vanaf 2012 sterk veranderd, met gedifferentieerde tarieven per gewest voor aardgas en elektriciteit (cf. regionalisering van de transport- en distributiekosten).

Tabel 1: Evolutie van de gemiddelde energieprijzen voor gezinnen op 1 januari (constante prijzen, basis = 2013)

Gemiddelde prijs op 1 januari (in c€/kWh)		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Aardgas	Vlaanderen					6,43	6,33	5,64	4,84	4,86	5,04
	Brussel	6,54	5,06	5,98	7,05	6,68	6,52	5,97	5,22	5,16	5,37
	Wallonië					7,02	6,93	6,46	6,05	5,94	6,08
Stookolie		4,19	5,16	6,75	8,34	8,17	7,70	5,11	3,61	5,26	5,56
Elektriciteit	Vlaanderen					22,3	22,3	21,3	26,8	31,3	27,6
	Brussel	20,5	20,2	23,5	25,0	21,2	21,0	17,9	19,8	21,4	21,4
	Wallonië					24,0	23,9	21,3	24,1	25,4	24,7

Bron: Observatoire des prix des énergies (APERe), FOD Economie, eigen berekeningen

Wat betreft de **evolutie in constante prijzen in de periode 2009-2017**, bereikten de prijzen voor de gezinnen³ van **stookolie en aardgas -de meest gebruikte energiebronnen voor verwarming⁴- een recordhoogte in 2012** (ongeveer 7,6 c€/kWh voor aardgas en 8,6 c€/kWh voor stookolie).

Na een aanzienlijke daling tot 2016 (met een bodemprijs voor stookolie van minder dan 4 c€/kWh), gevolgd door een relatieve stabilisatie, **zijn de prijzen sinds eind 2017 opnieuw gestegen** (ongeveer 5,4 c€/kWh voor stookolie, en tussen 5 en 6 c€/kWh voor aardgas naargelang het gewest).

Sinds 2013 liggen de prijzen voor aardgas het hoogst in Wallonië.

De prijsevolutie van elektriciteit kent een gelijkaardig verloop, met een hoog tarief eind 2012 (ongeveer 25,1 c€/kWh in constante prijzen) gevolgd door een **geleidelijke daling van de tarieven in 2013 en 2014** (bodemprijs van ongeveer 20,1 à 20,6 c€/kWh naargelang het gewest). **In 2015⁵ is er vervolgens een sterke prijsstijging opgetreden. Deze verliep veel sneller dan voor stookolie en aardgas, en was het meest uitgesproken in Vlaanderen⁶.** Globaal zijn de tarieven in 2016 en 2017 (in constante prijzen) in Vlaanderen tot boven het prijsniveau van 2012 gestegen, waren ze gelijkaardig in Wallonië, en lager in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In 2017 waren er zowel prijsdalingen (januari 2017) als prijsstijgingen (april 2017) van de elektriciteitsprijzen als gevolg van aanpassingen aan de gereguleerde tariefcomponenten (transport, distributie en bijdragen).

3. De prijzen betaald door gezinnen bevatten niet enkel de component 'energie' ('commodity') maar ook de diverse belastingen, accijnzen of bijdragen op de diverse energiebronnen.

4. In 2017 werd stookolie door 35,6% van de huishoudens gebruikt als belangrijkste energiebron voor verwarming, aardgas door 33,7%, hout en pellets door 21,4%, elektriciteit door 5,9%, steenkool door 1,7%, propaan of butaan door 0,8% (BE-SILC 2017, eigen berekeningen).

5. Cf. opnieuw BTW-tarief van 6% naar 21%, integratie van de vennootschapsbelasting in de distributiekosten van de netbeheerders.

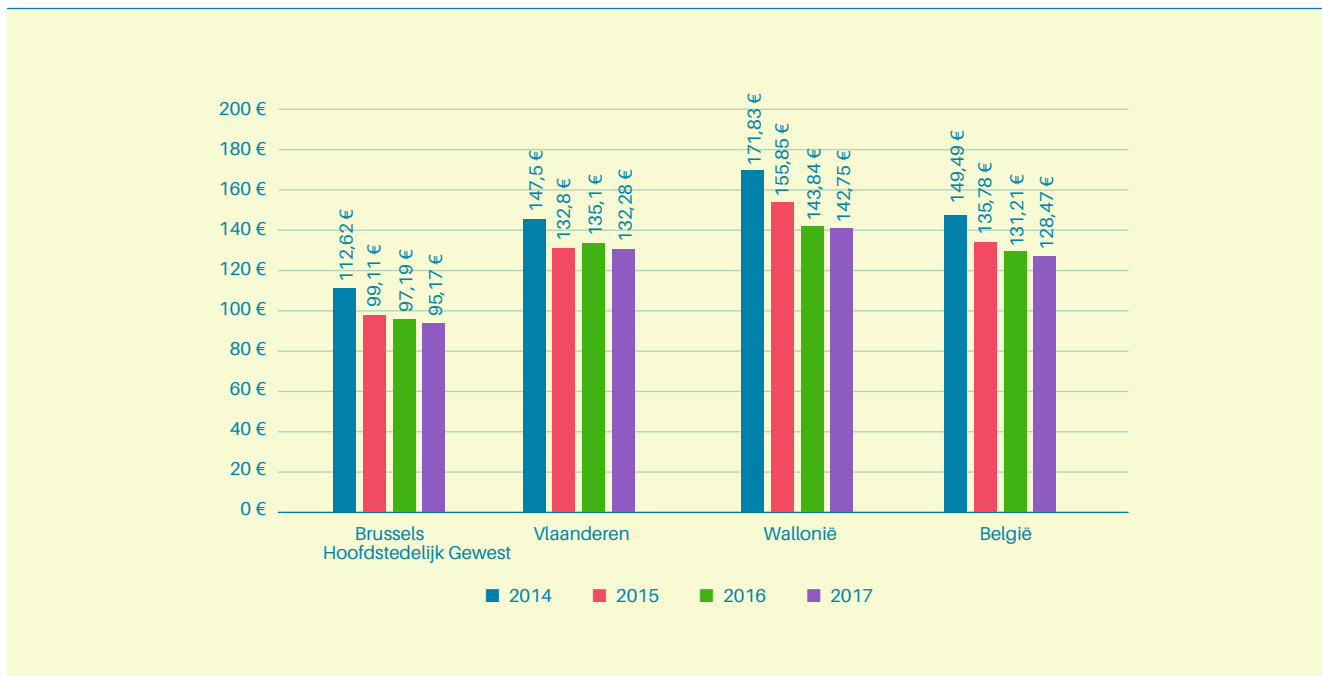
6. Afschaffing van de 'gratis kWh', invoering van de 'Turteltaks'.

› Energiefactuur gezinnen

De mediane energiefactuur van de gezinnen bedroeg in 2017 135€/maand.⁷

Als we de evolutie in constante prijzen⁸ in de periode 2014-2017 bekijken, daalt de mediane energiefactuur van de gezinnen in alle gewesten, met een relatieve stagnatie tussen 2016 en 2017. De daling is meer uitgesproken in Wallonië en Brussel dan in Vlaanderen.

Figuur 3: Evolutie in constante prijzen (basis = 2013) van de mediane energiefactuur van gezinnen, per gewest (in €/maand)

Bron: BE-SILC 2014-2017; FOD Economie; eigen berekeningen

› Beschikbaar inkomen van gezinnen

In 2017 bedroeg het mediaan beschikbaar inkomen van de gezinnen⁹ 31.750€/jaar¹⁰. Rekening houdend met de gezinssamenstelling, bedroeg het equivalent mediaan inkomen 21.280€.

Indien we rekening houden met de inflatie tussen 2009 en 2017, wat het mogelijk maakt om de reële koopkracht van gezinnen beter te beoordelen, is het mediaan beschikbaar inkomen aan constante prijzen¹¹ licht afgenomen (ongeveer -5% t.o.v. 2009 en -3% t.o.v. 2013).

7. Mediaan energiefactuur van 139€/maand in Vlaanderen, 100€/maand in Brussel en 150€/maand in Wallonië (bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen).

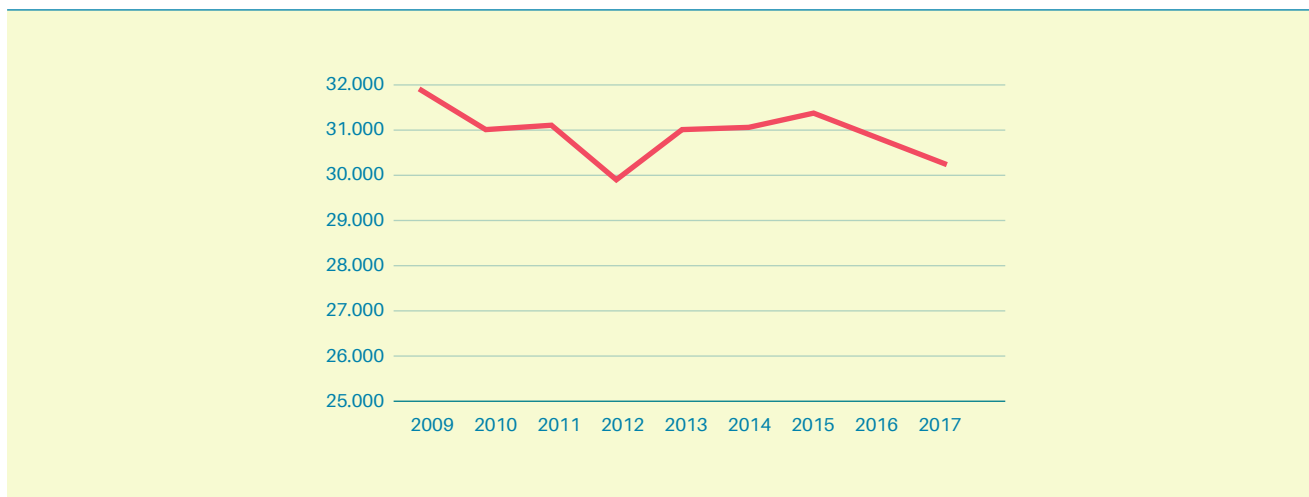
8. De evolutie aan constante prijzen laat toe de evolutie van prijzen of bedragen te analyseren rekening houdend met de inflatie. De constante prijzen worden berekend door de lopende prijzen te delen door de index van de consumptieprijzen (CPI).

9. Variabele HY020 van de BE-SILC-enquête

10. Het gemiddelde beschikbaar inkomen bedraagt 38.312€.

11. De evolutie aan constante prijzen laat toe de evolutie van prijzen of bedragen te analyseren rekening houdend met de inflatie. De constante prijzen worden berekend door de lopende prijzen te delen door de index van de consumptieprijzen (CPI).

Figuur 4: Evolutie van het mediaan beschikbaar inkomen in constante prijzen (basis = 2013) in €/jaar

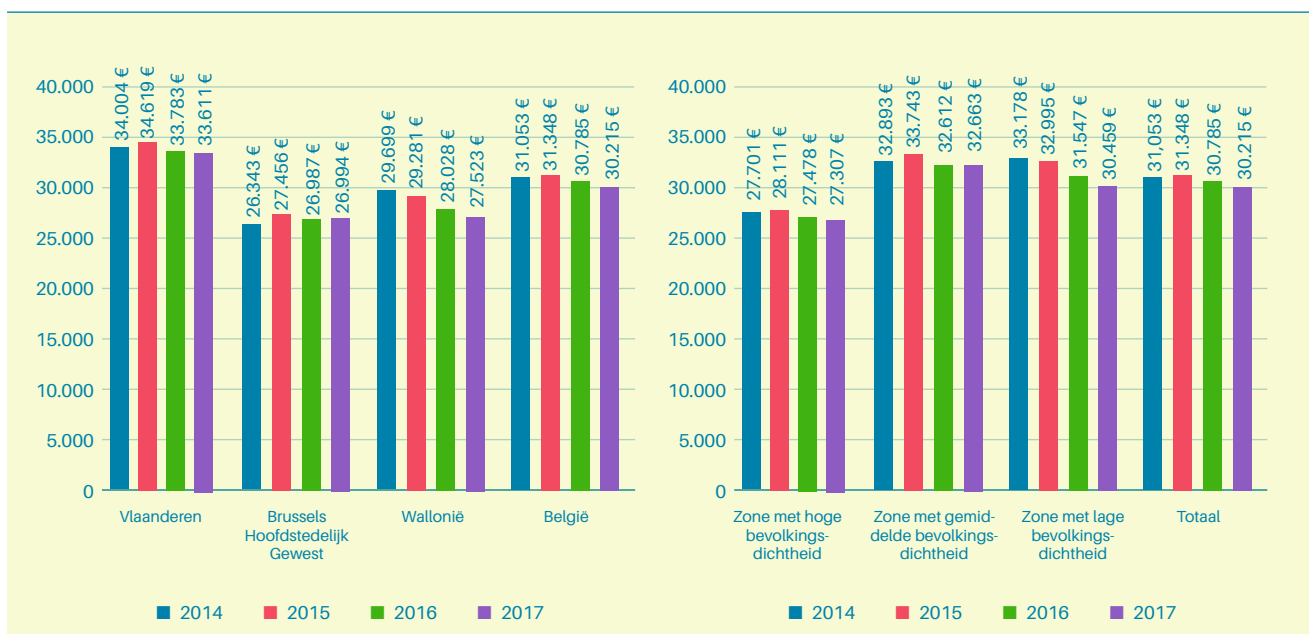

Bron: BE-SILC 2009-2017; FOD Economie; eigen berekeningen

Wat betreft de verschillen tussen de gewesten, is de situatie ongewijzigd ten opzichte van de voorgaande jaren, met het hoogste mediaan beschikbare inkomen in Vlaanderen (35.418€) en het laagste in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (28.366€).

Figuur 5 toont de evolutie van de mediaan inkomens van de gezinnen sedert 2014 (aan constante prijzen) per gewest en naar bevolkingsdichtheid. We stellen vast dat de daling van het inkomen het meest uitgesproken en continu is in Wallonië. Dit houdt ook verband met een gelijkaardige evolutie in gebieden met een lage bevolkingsdichtheid (die vaker voorkomen in het Waals Gewest).

Figuur 5: Evolutie van het mediaan beschikbaar inkomen in constante prijzen (basis = 2013), per gewest (links) en naar bevolkingsdichtheid (rechts)

Bron: BE-SILC 2014-2017; FOD Economie; eigen berekeningen

➤ Beschikbaar inkomen naargelang het eigendomsstatuut van de woning

Eigenaars met een hypothecaire lening hebben het hoogste mediaan inkomen (48.094€) en sociale huurders het laagste (19.210€)¹².

Een recente studie¹³ toont aan dat België het laatste decennium een van de meest ongelijke Europese landen is geworden inzake de toegang tot eigendomswohnungen voor gezinnen met een laag inkomen. Het voorgaande decennium was ons land op dat vlak nog een van de minst ongelijke landen. Jonge gezinnen (koppels met of zonder kind(eren), eenoudergezinnen) zouden het sterkst lijden onder deze dualisering van de woningmarkt. Hierbij is het ook van belang te wijzen op de weinig ontwikkelde sociale huurmarkt in ons land, wat de situatie voor (jonge) gezinnen met een laag inkomen nog moeilijker maakt.

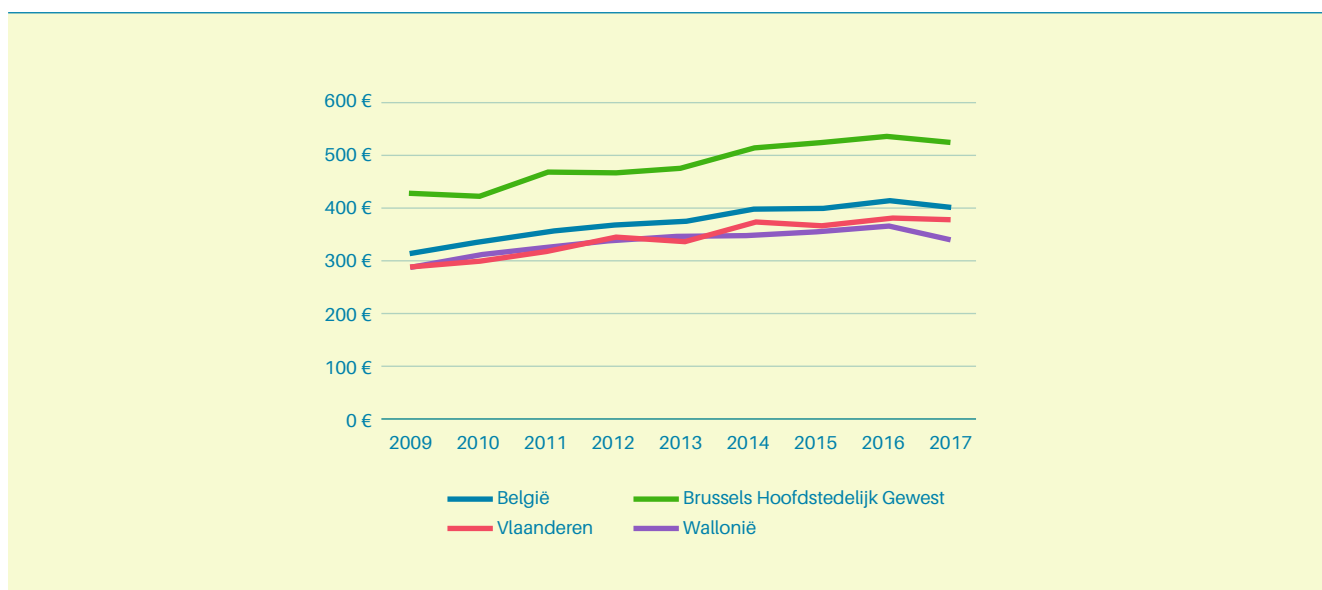
➤ Woonkosten

De mediane woonkost¹⁴ bedraagt volgens BE-SILC 2017 420€/maand, en verschilt sterk naargelang de regio: van 550€/maand in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 359€/maand in Wallonië, met daartussen Vlaanderen met 395€/maand.

In de periode 2009-2017 is de mediane woonkost aan constante prijzen voortdurend gestegen, meer uitgesproken in Vlaanderen (ongeveer +29%), dan in Wallonië (+26%) of Brussel (ongeveer +24%).

Tussen 2016 et 2017 daalt de woonkost in Brussel en vooral in Wallonië, en stagneert hij in Vlaanderen.

Figuur 6: Evolutie van de maandelijkse mediane woonkost in België en de drie gewesten (in constante prijzen, basis = 2013)

Bron: BE-SILC 2017; FOD Economie; eigen berekeningen

12. Rekening houdende met de gezinssamenstelling, ligt het mediaan beschikbaar inkomen van eigenaars met een hypothecaire lening 1,8 maal hoger dan dat van sociale huurders.

13. Barriet R., 2018. L'accès à la propriété du logement, révélateur de la croissance des inégalités. In <https://www.analyses-sociales.org/taux-de-propriete>.

14. De woonkost bestaat bij huurders vooral uit de huur en bij eigenaars uit de terugbetaling van een hypothecaire lening en de onroerende voorheffing.

Wat betreft het eigendomsstatuut, zijn er grote verschillen in de mediane woonkost, die oploopt tot 764€/maand voor een eigenaar met een hypotheeklening, tegenover 79€/maand voor een eigenaar zonder afbetaling. De woonkost van huurders ligt daar tussenin: ongeveer 300€/maand mediane woonkost voor een sociale huurder en ongeveer 600€/maand voor een huurder op de private markt.

Een recente studie van IWEPS¹⁵ brengt de verschillen tussen de gegevens over de bestaande huurprijzen (geregistreerde huurcontracten, uitgaven in de BE-SILC-enquête) en de gevraagde huurprijzen voor nieuwe contracten (bv. gegevens Immoweb) aan het licht. Ze toont met name aan dat de duur van de huur een belangrijke impact heeft op de betaalde huurprijs (ongeveer 0,75% lager per jaar van anciënniteit) en stelt vast de kleine appartementen met een bescheiden huur en één kamer sterker in prijs stegen dan andere woningen (de huurprijzen van grote appartementen dalen daarentegen). Deze kleine woningen huisvesten vaak een kwetsbaar publiek, dat sneller geneigd is op korte tijd vaak te verhuizen (en dus onderhevig is aan een nieuwe huurprijsstijging). Onder meer de aantrekkingskracht van de grote steden zorgt ervoor dat *“Voor een bepaald type woning, de huurprijzen hoger zijn in een arme, centraal gelegen gemeente dan in een rijke gemeente in de stadsrand”*¹⁶

Gelijkaardige vaststellingen kwamen ook reeds naar voren in het ‘Grote Woononderzoek 2013’¹⁷ in Vlaanderen. Hieruit bleek dat de gemiddelde woonkost van de huishoudens met de laagste inkomens de voorbije jaren sneller toenam dan bij andere huishoudens.

De dualisering tussen eigenaars en huurders op de woningmarkt, dient dus nog verder te worden geanalyseerd en aangevuld met ongelijkheden tussen private huurders onderling, tussen private en sociale huurders en tussen kwetsbare private huurders die een klein appartement huren en anderen.

15. Ghesquière F., 2018. Le marché locatif sous la loupe, mesurer les loyers dans les communes belges et wallonnes. Regards statistiques Territoire n°2. IWEPS.

16. Ghesquière, 2018: 56.

17. “Aan constante prijzen steeg de gemiddelde woonkost van gezinnen behorend tot het eerste of tweede inkomenskwintiel tussen 2005 en 2013 met 18%, terwijl de woonkost voor de gezinnen uit de hogere inkomenskwintielen slechts met 7 à 8% toenam ( ) Globaal genomen zijn het de huurprijzen voor de meest kwetsbare huishoudens op de private huurmarkt die het sterkst toenamen. https://steunpuntwonen.be/Documenten_2012-2015/Onderzoek_Werkpakketten/gwo-volume-2-deel-2-eind.pdf

De drie soorten indicatoren van de barometer

Om rekening te houden met het multidimensionale karakter van energiearmoede, maakt de barometer gebruik van drie soorten synthetische indicatoren.

De eerste soort indicatoren vat de situatie van huishoudens die een te groot deel van hun beschikbaar inkomen na aftrek van woonkosten aan de energiefactuur besteden. Dergelijke situaties noemen we **gemeten energiearmoede (gEA)**. De indicatoren in de barometer geven zowel de omvang (aandeel getroffen gezinnen) als de diepte (inschatting van de ernst van de situatie in vergelijking met wat als 'normaal' wordt beschouwd) van de situatie weer.

De tweede soort indicatoren focust op huishoudens waarvan we vermoeden dat zij hun energieverbruik terugschroeven tot onder hun basisbehoefte, omdat hun energiefactuur 'abnormaal' laag is. Dergelijke situaties van potentiële deprivatie noemen we **verborgen energiearmoede (vEA)**. Ook hier maken we een onderscheid tussen de omvang en de diepte van de problematiek.¹⁸

De derde en laatste soort indicator brengt de beleving van de mensen in kaart. Het gaat om **subjectieve energiearmoede (sEA)**. De barometer bevat slechts één indicator, die de omvang van de problematiek meet.

Meer gedetailleerde methodologische uitleg over de verschillende indicatoren van de barometer en hun berekeningswijze is opgenomen als bijlage. Belangrijk om weten, is dat enkel de huishoudens behorend tot de vijf eerste equivalente inkomensdecielen werden opgenomen in de indicatoren van de barometer¹⁹.

➤ Gemeten energiearmoede (gEA) en het relatieve gewicht van de energiefactuur

De gemeten energiearmoede (gEA) brengt de huishoudens in kaart wiens energie uitgaven 'abnormaal' hoog worden beschouwd in verhouding tot hun beschikbaar inkomen na aftrek van de woonkosten. Hierbij wordt enkel rekening gehouden met de huishoudens behorend tot de vijf eerste equivalente inkomensdecielen.

Omvang van de gemeten energiearmoede

In 2017 werd ongeveer 14% van de huishoudens getroffen door gemeten energiearmoede (gEA), met verschillen tussen de regio's: 11,4% in Vlaanderen; 12,1% in Brussel en 19,5% in Wallonië.

Diepte van de gemeten energiearmoede

De diepte van de gemeten energiearmoede heeft betrekking op de ernst van de situatie in vergelijking met wat als 'normaal' wordt beschouwd. Hoe groter de kloof tussen de energiefactuur van de gezinnen in gemeten energiearmoede en de facturen van de referentiefactuur van de equivalente huishoudens²⁰, hoe erger de situatie van gEA.

18. Methodologische opmerking: In 2016 en 2017 verschilt de indicator verborgen energiearmoede (vEA) enigszins van diegene die de voorgaande jaren werd berekend, aangezien het niet mogelijk was de gezinnen met een relatief goed geïsoleerde woning uit te sluiten.

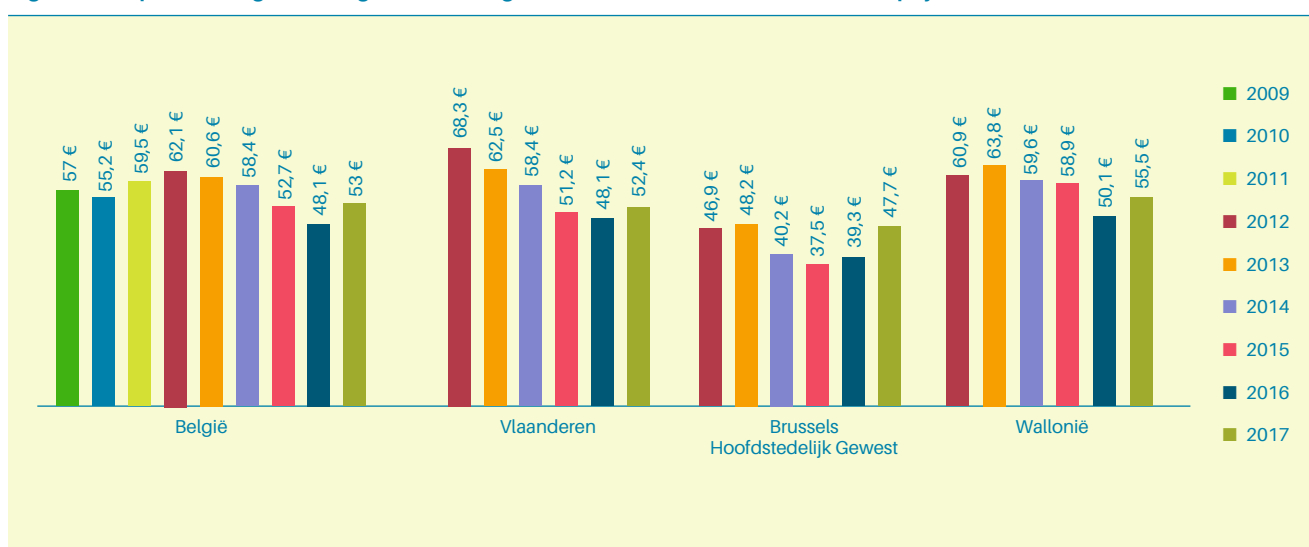
19. "Het equivalente beschikbaar inkomen is het totale inkomen van een huishouden, na aftrek van belastingen en andere (transferten naar andere huishoudens), dat beschikbaar is voor besteding of sparen, gedeeld door het aantal gezinsleden en omgezet volgens een equivalentieschaal. De equivalentie tussen gezinsleden wordt bepaald door een weging in functie van de leeftijd, vertrekkende van de 'aangepaste' equivalentieschaal van de OESO. (bron en bijkomende informatie via: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalised_disposable_income/fr, geraadpleegd in januari 2019).

20. Het begrip 'equivalente huishoudens' slaat hier op huishoudens van dezelfde omvang (aantal gezinsleden) in een woning met een gelijkaardige grootte (zelfde aantal kamers).

Na een daling rond 2015-2016, naargelang de regio, is de diepte van de gemeten energiearmoede sedert 2017 opnieuw toegenomen, vooral in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De evolutie van de diepte van de gEA lijkt de evolutie van de tarieven van de voornaamste energiebronnen voor de huishoudens te volgen. De verschillende evoluties per regio kunnen zowel worden verklaard door de verschillende energietarieven (bv. meer stookolie voor verwarming in Wallonië, specifieke tarieven voor gas en elektriciteit naargelang de regio), als door specifieke evoluties in de beschikbare inkomens (zie omgevingsfactoren – beschikbare inkomens van de huishoudens).

Figuur 7: Diepte van de gEA in België en de drie gewesten in euro/maand in constante prijzen (basis = 2013)

Bron: BE-SILC 2009-2017; eigen berekeningen

➤ De verborgen energiearmoede (vEA) en potentiële situaties van beperking

De indicator verborgen energiearmoede (vEA) tracht huishoudens in kaart te brengen wiens energie uitgaven 'abnormaal' laag worden beschouwd in verhouding tot hun beschikbaar inkomen. Dit kan wijzen op een verhoogd risico op deprivatie in verhouding tot de basisbehoeften van het gezin. Hierbij wordt enkel rekening gehouden met de huishoudens behorend tot de vijf eerste equivalente inkomensdecielen.

Omvang van de verborgen energiearmoede

In 2017 besteedde 4,5% van de Belgische huishoudens een 'abnormaal' laag aandeel van hun inkomen aan energie in vergelijking met equivalente huishoudens²¹, wat potentieel kan wijzen op eenzelfde aantal situaties van verborgen energiearmoede. 'Potentieel', aangezien we sinds 2016 in de indicator vEA geen huishoudens meer kunnen uitsluiten wiens woning relatief goed geïsoleerd is.²²

21. Het begrip 'equivalente huishoudens' slaat hier op huishoudens van dezelfde omvang (aantal gezinsleden) in een woning met een gelijkaardige grootte (zelfde aantal kamers).

22. Vanaf 2016 werden de variabelen i.v.m. de isolatie van daken, muren en vloer, of de aanwezigheid van dubbel glas die we gebruiken om de 'relatief goed geïsoleerde woningen' te bepalen, geschrapt uit de enquête.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft het grootste aandeel huishoudens die potentieel in verborgen energiearmoede leven. Dit aandeel ligt veel hoger dan in de twee andere gewesten. Dit kan wellicht worden verklaard door de grotere aanwezigheid van appartementen, en dus door de kleinere oppervlakte van de woningen in vergelijking met Vlaanderen en vooral Wallonië. Ook zijn er in de grote steden doorgaans alleenstaanden of huishoudens met een laag inkomen.

Tabel 2: Evolutie van de elementen opgenomen in de berekening van de omvang van de verborgen energiearmoede (vEA) in België en de drie gewesten

		2009	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Omvang vEA*: zeer laag energieverbruik en behorend tot de vijf eerste equivalente inkomensdecielen.	België	4,7 %	4,5 %	5,2 %	4,7 %	4,4 %	4,3 %	4,5 %
	Vlaanderen						2,9 %	3,1 %
	Brussel						9,2 %	9,9 %
	Wallonië						3,9 %	3,7 %

Opmerking: de indicator vEA* sluit de huishoudens met een relatief goed geïsoleerde woning niet uit.

Bron: BE-SILC 2012-2017; eigen berekeningen

Diepte van de verborgen energiearmoede

In vergelijking met 2016 is de ernst van de situaties waar we verborgen energiearmoede vermoeden globaal verbeterd, maar er blijven grote verschillen tussen de regio's: terwijl in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de kloof tot de drempel voor vEA verkleinde, nam deze in Wallonië licht toe. Dit heeft wellicht te maken met gelijklopende evoluties in 2016-2017 van de beschikbare huishoudinkomens (die in Wallonië daalden) enerzijds, en anderzijds de energiefactuur die in Wallonië stabiel bleef (zie omgevingsfactoren).

Tabel 3: diepte van de vEA in constante prijzen (basis = 2013) in België en de drie gewesten (2012-2017)

In € (in constante prijzen)/ maand	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
België	95,9	93,6	85,5	75,9	74,7*	72,9*
Vlaanderen	95,3	95,8	88,5	77,6	75,4*	72,9*
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	91,7	90,3	83,4	74,4	73,4*	69,4*
Wallonië	101,7	95,1	83,2	76,0	75,4*	76,9*

* de waarden voor de diepte van de vEA in 2016 en 2017 zijn niet direct vergelijkbaar met deze van de voorgaande jaren. Dit omdat in 2016 en 2017 het aandeel huishoudens dat in een relatief goed geïsoleerde woning woont niet kon worden afgetrokken van het aandeel huishoudens in vEA.

Bron: BE-SILC 2012-2017; eigen berekeningen

➤ Subjectieve energiearmoede (sEA) en de beleving van de huishoudens

De subjectieve energiearmoede polst naar de ervaring en beleving van de huishoudens met betrekking tot de (financiële) mogelijkheden om de energiefactuur te betalen.

In tegenstelling tot de andere indicatoren is dit een zuiver subjectieve, door de huishoudens zelf opgegeven toestand. Om de coherentie te bewaren, wordt voor deze indicator enkel rekening gehouden met de gezinnen behorend tot de vijf eerste equivalente inkomensdecielen.

In vergelijking met 2016 is er een gevoelige stijging van het aantal huishoudens dat meent problemen te hebben om de woning voldoende te verwarmen. Het is moeilijk om de hoofdoorzaak hiervan te achterhalen aangezien meerdere factoren dit resultaat kunnen beïnvloeden. Maar waarschijnlijk spelen de recente prijsstijgingen van energie, toenemende onzekerheden op de arbeidsmarkt, de precarisering van een grotere groep van de bevolking (zie punt 3.1), de dualisering van de woningmarkt (zie punt 6.1) en het toenemend aandeel alleenstaanden in de bevolking (meer gevoelig voor energiearmoede, zie punt 4.1) een niet onbelangrijke rol.²³

Ook hier zien we opvallende regionale verschillen, met name in Vlaanderen en een sterke stijging in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Wallonië. Voor Wallonië is dit wellicht te wijten aan de combinatie van een sterkere daling van de beschikbare inkomens de voorbije jaren en de stijging van de energieprijzen eind 2017. De inkomens in Brussel zijn minder sterk gedaald, maar de hoofdstad heeft de facto een veel kwetsbaarder bevolking (alleenstaanden, eenoudergezinnen, lage inkomens, huurders) die meer gevoelig is aan evoluties op korte termijn van de energieprijzen.

Tabel 4: Aandeel huishoudens getroffen door sEA in België en de drie gewesten (2009-2017)

Aandeel huishoudens in sEA	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
België	4,7 %	5,2 %	6,0 %	6,5 %	5,7 %	5,3 %	5,1 %	4,9 %	6,2 %
Vlaanderen	1,8 %	2,0 %	2,7 %	3,1 %	3,3 %	2,3 %	2,4 %	2,4 %	2,5 %
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	11,1 %	12,7 %	13,2 %	14,3 %	10,2 %	10,8 %	8,1 %	8,5 %	10,9 %
Wallonië	6,9 %	7,1 %	8,3 %	8,4 %	7,4 %	7,4 %	7,9 %	7,2 %	9,8 %

Bron: BE-SILC 2009-2017; eigen berekeningen

23. Volgens Devalière et al. (2011) hebben gezinnen in subjectieve energiearmoede vaker de neiging te antwoorden in functie van hun verwachtingen over prijsstijgingen dan op basis van hun huidige situatie of de voorgaande jaren (Devalière I., Briant P., & Arnault S., 2011. La précarité énergétique: avoir froid ou dépenser trop pour se chauffer. Insee Première, n° 1351, mai 2011)

Verschillende realiteiten

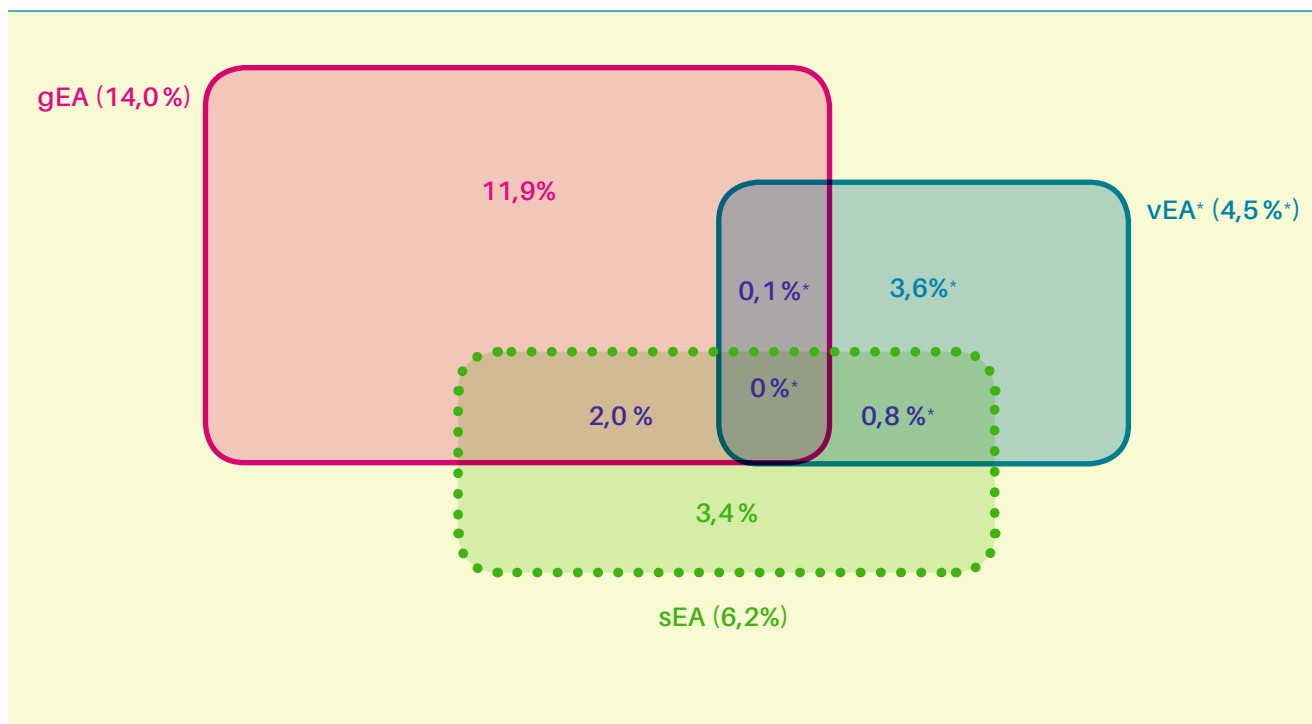
Om na te gaan of de drie indicatoren inzake energiearmoede elk op zich betrekking hebben op een specifieke situatie, werd onderzoek gedaan naar eventuele overlappingsen tussen de diverse vormen van energiearmoede. Zoals we kunnen zien op de volgende grafiek met de resultaten van 2017, zijn er weinig overlappingsen, behalve voor de gEA en de sEA waarbij 2% van de gezinnen terug te vinden zijn in beide categorieën.

Methodologische opmerking: In 2016 verschilt de indicator verborgen energiearmoede (vEA) enigszins van diegene die de voorgaande jaren werd berekend, aangezien het niet mogelijk was de gezinnen met een relatief goed geïsoleerde woning uit te sluiten. Figuur 8 kan dus niet volledig worden vergeleken met de voorgaande jaren.

Rekening houdend met deze overlappingsen werd in 2017 in totaal 21,7% van de Belgische gezinnen potentieel getroffen door een vorm van energiearmoede. Bij 18,3% van hen ging het om een 'geobjectiverde' vorm van energiearmoede (gEA of vEA) en bij 3,4% ging het om een eerder 'subjectieve' vorm (enkel sEA).

Bekijken we dit per gewest, dan telt Vlaanderen 15,9% huishoudens in energiearmoede (alle types), het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 28,3% en Wallonië 27,8%.

Figuur 8: Overlappingsen tussen de drie vormen van energiearmoede (2017)

* In 2016 en 2017 verschilt de indicator verborgen energiearmoede (vEA) enigszins van diegene die de voorgaande jaren werd berekend. Dit omdat de variabele die toeliet om de gezinnen met een relatief goed geïsoleerde woning uit te sluiten uit deze indicator, niet langer is opgenomen in de vragenlijst BE-SILC 2016 en 2017. Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

Kijken we op het niveau van de individuen, dan kampt 10,6% van de personen die in België leven met gemeten energiearmoede (gEA), 3,7% met verborgen energiearmoede (vEA*) en 5,4% met subjectieve energiearmoede (sEA). Deze aandelen liggen lager dan bij de huishoudens, aangezien huishoudens van alleenstaanden -die per definitie slechts uit één individu bestaan- bijzonder gevoelig zijn voor de drie vormen van energiearmoede.

Een verband tussen energiearmoede en armoede, maar geen doublure

➤ Energiearmoede en armoederisico

In 2017 liep **17,5% van de huishoudens een armoederisico**.²⁴.

64,6%²⁵ van de huishoudens met een armoederisico heeft ook te kampen met een of meerdere vormen van energiearmoede. Bekijken we de huishoudens in energiearmoede, dan loopt 51,8%²⁶ van hen eveneens een armoederisico.

Tabel 5: Evolutie van het aandeel huishoudens met een armoederisico 2013-2017

	2013	2014	2015	2016	2017
Aandeel huishoudens met een armoederisico	16,4%	14,6%	15,7%	16,8%	17,5%

Bron: BE-SILC 2013-2017; eigen berekeningen

Tabel 6 en figuur 9: Overlappendingen tussen energiearmoede en armoederisico

Vormen van energiearmoede	Aandeel huishoudens met armoederisico en in EA	Armoederisico	EA
gEA	7,8%		10,4%
vEA*	2,0%		
sEA	3,6%		
Totaal EA	11,3%		

Opmerking: de som van de % huishoudens met armoederisico voor elke vorm van energiearmoede is groter dan 11,3% maar deze som telt doublures aangezien sommige huishoudens tegelijk met meerdere vormen van energiearmoede kunnen kampen.

Bron: BE-SILC 2013-2017; eigen berekeningen

24. Een huishouden wordt als een risicogroep voor armoede beschouwd wanneer zijn inkomen lager ligt dan 60% van het nationale mediaaninkomen. Het gaat dus enkel om een indicator voor monetaire armoede.

25. $11,3\% / 17,5\% = 64,6\%$

26. $11,3\% / 21,8\% = 51,8\%$

› Energiearmoede en materiële deprivatie

Het armoederisico is enkel gebaseerd op een monetair criterium. Om ook een andere blik op armoede te werpen, werd een bijkomende indicator opgesteld om het niveau van materiële deprivatie van gezinnen in armoede te meten. Materiële deprivatie wordt omschreven als het onvermogen om een reeks van 9 items die als noodzakelijk worden beschouwd om een menswaardig leven te leiden, te veroorloven.²⁷ Het niveau van deprivatie wordt 'ernstig' genoemd wanneer het huishouden geen toegang heeft tot minstens 4 van deze items.²⁸

Om de 'ernstige materiële deprivatie' te meten, en te kijken op welke wijze dit al dan niet kan worden gelinkt aan situaties van energiearmoede, werd een indicator van materiële deprivatie opgesteld op basis van de gegevens beschikbaar in de BE-SILC-enquête. Deze indicator is gebaseerd op de 9 items die door het Belgische statistiekbureau worden opgelijst en de antwoorden op een reeks vragen die polsen naar de financiële mogelijkheden van het huishouden:

- › om de huur, hypotheek of nutsrekeningen (bv. energie, water) te betalen;
- › om het huis voldoende warm te houden;
- › om onverwachte uitgaven te maken;
- › om regelmatig vlees of eiwitten te eten;
- › om op vakantie te gaan;
- › een kleurentelevisie te kopen;
- › een wasmachine te kopen;
- › en auto te kopen;
- › een telefoon te kopen.

In 2017 beantwoordde 7,1% van de huishoudens aan deze definitie²⁹.

Net als bij het armoederisico, toont de kruising van gegevens een verband aan tussen de huishoudens in ernstige materiële deprivatie en de huishoudens in energiearmoede.

Met name zien we dat bij de huishoudens met ernstige materiële deprivatie:

- › ongeveer een derde kampt met gemeten energiearmoede,
- › 14,5% kampt met verborgen energiearmoede³⁰ en
- › 59,2% vreest de energiefactuur niet te kunnen betalen (subjectieve energiearmoede).

Eind 2018 publiceerde de Koning Boudewijnstichting een rapport over de armoede en deprivatie bij kinderen in België.³¹ Gebaseerd op de Europese indicator i.v.m. de toegang tot 17 items waarvan wordt beschouwd dat deze voor een kind noodzakelijk zijn om een waardig leven te leiden, zowel op materieel als op sociaal vlak.³²

De laagte van de inkomens (of het feit in een gezin te wonen waar niemand werkt), de woonkost (bv. een woning huren in Brussel), de gezondheid (bv. in een gezin met een chronisch zieke leven) enz., alsook de gezinssamenstelling (bv. leven in een éénoudergezin) worden beschouwd als de voornaamste risicofactoren. België onderscheidt zich van haar buurlanden door de hoge graad van ernstige materiële deprivatie bij kinderen.

27. Zie o.a. de recente studie van de KBS over kinderarmoede in België: www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2018/20181211NT

28. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/materiele-deprivatie>

29. In de rapporten van Statbel over materiële deprivatie, verwijst men naar het % betrokken individuen. Hier spreken we over het % huishoudens. Deze cijfers zijn licht verschillend. Het % huishoudens ligt hoger omdat alleenstaanden doorgaans meer getroffen zijn dan andere huishoudens.

30. Zonder de huishoudens in een relatief goed geïsoleerde woning uit te sluiten (VEA*)

31. Guio C. & Vandenbroucke F., 2018. Armoede en deprivatie bij Belgische kinderen. Een vergelijking van de risicofactoren in de drie gewesten en de buurlanden. Koning Boudewijnstichting. <https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2018/20181211NT>

32. Volgens de Europese definitie bevindt een kind zich in een situatie van materiële deprivatie wanneer het geen toegang heeft tot minstens 3 items. Bij ernstige materiële deprivatie is er geen toegang tot minstens 5 items.

➤ Energiearmoede en equivalente inkomensdecielen

Door inkomens 'equivalent' te maken, wordt rekening gehouden met de gezinssamenstelling. Zo beschikt een gezin met twee volwassenen en een kind met eenzelfde inkomen als een alleenstaande, immers niet over dezelfde koopkracht.

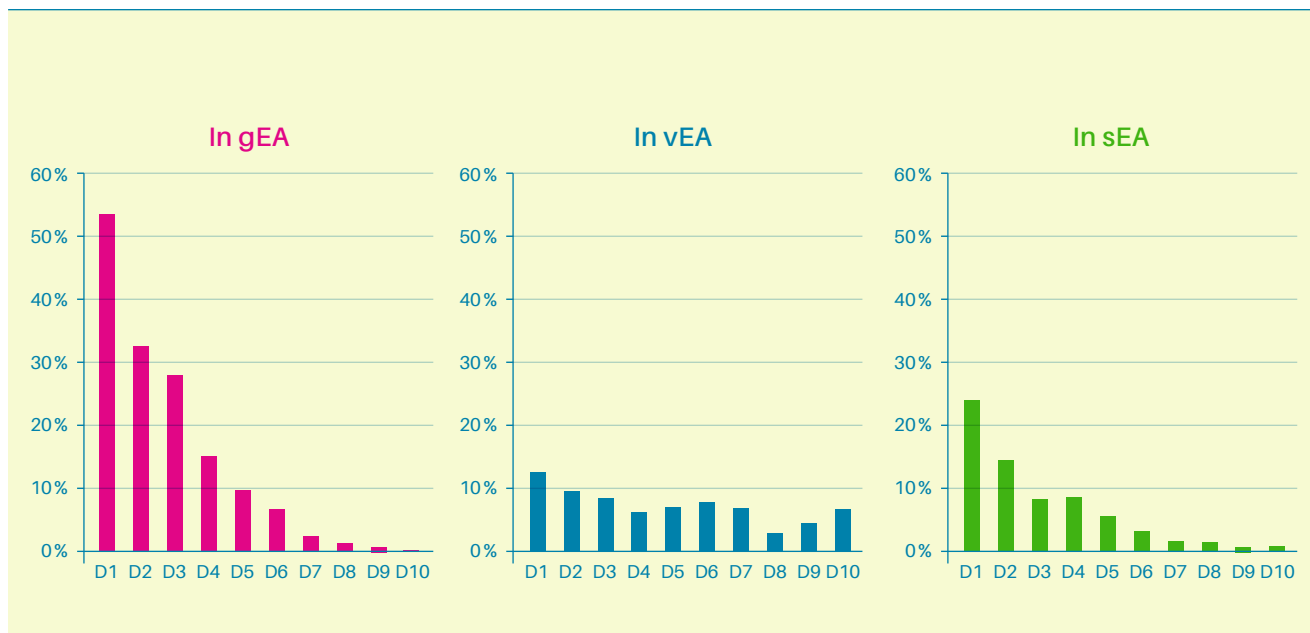
Een deciel verdeelt de bevolking in 10 inkomenscategorieën. Het eerste deciel (D1) bestaat uit de 10% gezinnen met de laagste inkomens, terwijl het tiende deciel betrekking heeft op de 10% gezinnen met de hoogste inkomens.

Wij gebruikten de decielen op basis van de equivalente inkomens om te analyseren wat het verband is tussen het inkomen van de gezinnen en de vaststelling dat ze in energiearmoede verkeren.

De volgende grafieken laten zien welk aandeel van de gezinnen in elk deciel van de equivalente inkomens met de drie vormen van energiearmoede kampt, los van de hypothese dat enkel de gezinnen met de laagste inkomens (decielen D1 tot D5) geconfronteerd kunnen worden met energiearmoede.

Aangezien de steekproefgrootte van elk deciel vrij beperkt was, moeten de resultaten omzichtig worden geïnterpreteerd. De grafieken tonen echter wel duidelijk aan dat de minst bevoorrechte gezinnen (D1 tot D3) ook het grootste risico lopen om in energiearmoede te belanden, en dit ongeacht de vorm. In elk deciel vindt men wel gezinnen in energiearmoede en gezinnen zonder energiearmoede.

Figuur 10: Aandeel van de gezinnen in gEA, vEA en sEA per equivalent inkomensdeciel

* In 2016 en 2017 kon de indicator verborgen energiearmoede (vEA) niet worden berekend zoals in de voorgaande jaren omdat het niet mogelijk was de gezinnen met een relatief goed geïsoleerde woning uit te sluiten uit de populatie. Deze gegevens zijn dus niet direct vergelijkbaar met deze voor de periode 2013-2015.

Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

De indicator gEA is erg gevoelig voor het equivalent inkomensdecil van de huishoudens: bij 50% van de huishoudens in D1 en 32% in D2 is er sprake van gEA, tegenover minder dan 1% in de inkomensdecielen D9 en D10. Het weglaten van de voorwaarde om tot de eerste vijf equivalente inkomensdecielen te behoren, verandert weinig aan dit resultaat (zie tabel 7).

De indicator vEA wordt het sterkst beïnvloed door de selectie van de eerste vijf equivalente inkomensdecielen. Dat kan worden verklaard door een meer verspreide verdeling van het aantal huishoudens met energie uitgaven die lager liggen dan het 'normale' verbruik van equivalente huishoudens (en dus zien we in tabel 7 grotere verschillen wanneer we de voorwaarde van behoren tot de eerste vijf equivalente inkomensdecielen schrappen om als kampend met vEA* te worden beschouwd). Het feit dat hogere inkomens kunnen investeren in energiebesparing kan hier een verklaring voor zijn. Jammer genoeg kunnen we sinds 2016 de huishoudens met dergelijke investeringscapaciteit niet meer identificeren, aangezien de vragen die ons in staat stelden de energieprestatie van een woning na te gaan, niet meer zijn opgenomen in de BE-SILC.

In de periode 2013-2015 is het aandeel huishoudens dat verklaarde moeilijkheden te hebben om de energiefactuur te betalen (sEA) in alle inkomensdecielen gedaald, om in 2016-2017 opnieuw te stijgen (behalve voor D4 et D5 waar er een bijna continue stijging is). De evolutie is evenwel verschillend bij de huishoudens behorend tot de vijf eerste decielen, waar we in 2017 beduidend hogere waarden meten dan in 2013, terwijl deze bij de vijf hoogste decielen aanzienlijk lager liggen dan in 2013. De vijf eerste decielen bevatten meer kwetsbare huishoudens (alleenstaanden, huurders enz.) voor wie de stijging van de energieprijzen eind 2017 en de toegenomen moeilijkheden op de private huurmarkt waarschijnlijk een sterkere psychologische impact hadden dan bij andere huishoudens.

Tabel 7: Omvang van de indicatoren voor energiearmoede, op basis van de totale bevolking of enkel de huishoudens behorend tot de eerste vijf decielen van de equivalente inkomens

Indicator	Omvang berekend op basis van de totale bevolking	Omvang berekend de op basis van de huishoudens behorend tot de eerste vijf decielen van de equivalente inkomens
gEA	15,2 %	14,0 %
vEA*	7,3 %	4,5 %
sEA	7,0 %	6,2 %

* vEA berekend zonder uitsluiting van huishoudens met een relatief goed geïsoleerde woning.

Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

➤ Energiearmoede en arbeidsinkomen

Deel uitmaken van een gezin zonder een inkomen uit arbeid³³ verhoogt in belangrijke mate het risico op energiearmoede. Deze groep vertegenwoordigt ongeveer 40% van de totale bevolking, maar tussen 63% en 77% van de huishoudens in energiearmoede (naargelang het type EA).

Tabel 8: Aandeel huishoudens getroffen door een van de vormen van energiearmoede naargelang het aantal inkomens uit arbeid in het gezin.

Typologie huishoudens	Typologie huishoudens gEA	Typologie huishoudens vEA*	Typologie huishoudens sEA
Geen inkomen uit arbeid	25,5 %	6,6 %	10,4 %
Eén inkomen uit arbeid	8,5 %	4,7 %	(5,1 %)
Twee of meer inkomens uit arbeid	(2,8 %)	(1,1 %)	(1,2 %)
Totaal van de huishoudens	14,0 %	4,5 %	6,2 %

N (populatie BE-SILC 2017) = 6.053 huishoudens

opmerking: De % tussen haakjes worden louter indicatief meegegeven omdat de omvang van de steekproef onvoldoende is om de kwaliteit van het resultaat te waarborgen.

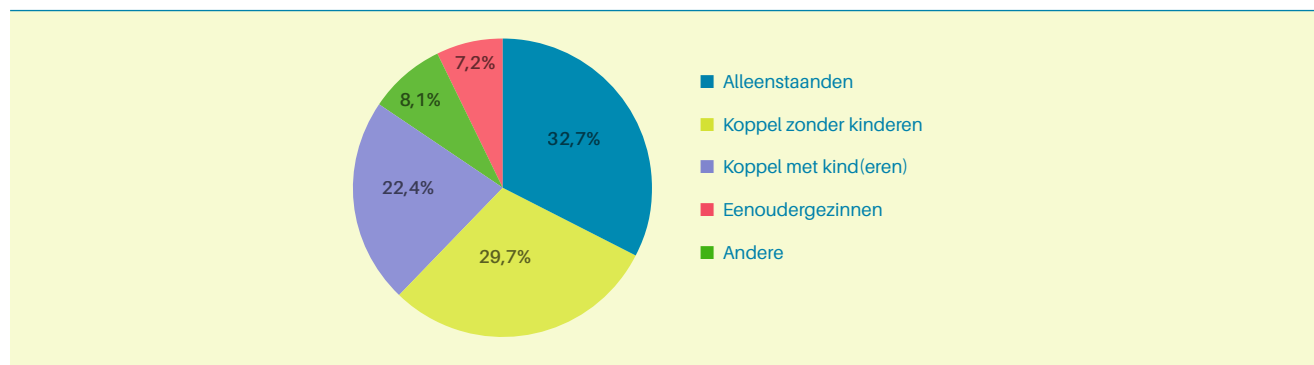
Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

33. Geen inkomen uit arbeid hebben slaat zowel op gepensioneerden, werkzoekenden, maar ook op personen met een handicap, zieken, enz.

De meest getroffen huishoudens: eenoudergezinnen en (oudere) alleenstaanden

Alleenstaanden vertegenwoordigen bijna een derde van alle huishoudens, en eenoudergezinnen ongeveer 7% (figuur 11). **Het aandeel alleenstaanden in de BE-SILC-enquête stijgt sinds 2014.**³⁴

Figuur 11: Verdeling van gezinstypes in de bevolking

N (populatie BE-SILC 2017) = 6.053 huishoudens
Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

Alleenstaanden en eenoudergezinnen worden duidelijk meer getroffen door energiearmoede dan andere gezinstypes (Tabel 9). Globaal kampt **14,0%** van de totale bevolking met gemeten energiearmoede (gEA). Bij alleenstaanden is dit **26,3%** en bij eenoudergezinnen **19,4%**, tegenover slechts **4,2%** bij koppels met een of meer kinderen ten laste.

Tabel 9: Energiearmoede per gezinstype

Gezinstype	Aandeel gezinnen in gEA	Aandeel gezinnen in vEA *	Aandeel gezinnen in sEA	Aandeel gezinnen in EA (geheel van diverse vormen)
Alleenstaanden	26,3 %	(6,4 %)	(8,5 %)	36,1 %
Eenoudergezinnen	(19,4 %)	(8,9 %)	(13,2 %)	34,5 %
Koppel zonder kinderen	8,8 %	(2,8 %)	(3,0 %)	13,4 %
Koppel met kind(eren)	(4,2 %)	(3,4 %)	(5,0 %)	11,4 %
Andere	(5,7 %)	(2,0 %)	(5,3 %)	(11,3 %)
Alle huishoudens	14,0 %	4,5 %	6,2 %	21,7 %

Opmerkingen:

- De som van de % diverse vormen van EA stemt niet overeen met het % in de laatste kolom aangezien bepaalde gezinnen met twee of meer vormen van EA kampen.
- De % tussen haakjes worden louter indicatief meegegeven omdat de omvang van de steekproef onvoldoende is om de kwaliteit van het resultaat te waarborgen

N (populatie BE-SILC 2017) = 6.053 huishoudens
Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

³⁴ 34,30,4% in 2014; 31,2% in 2015; 32,3% in 2016 en 32,7% in 2017 (Bron: BE-SILC 2014-2016; eigen berekeningen).

Eenoudergezinnen en alleenstaanden moeten immers met één inkomen instaan voor het betalen van de energiefacturen en de woonkosten³⁵.

Het inkomen van deze huishoudens is minder vaak afkomstig uit arbeid en dus lager:

- › **37,2% van de eenoudergezinnen heeft geen inkomen uit arbeid** en de meerderheid van de oudere alleenstaanden leeft van een pensioenuitkering.
- › **45,2% van de vrouwelijke en 36,1% van de mannelijke alleenstaanden jonger dan 65 jaar, heeft geen inkomen uit arbeid.**

› Oudere alleenstaande vrouwen vaker getroffen door energiearmoede

Alleenstaanden vertegenwoordigen bijna een derde van de Belgische huishoudens, maar zijn sterk oververtegenwoordigd in de groep die kampt met energiearmoede: **meer dan 61% van de huishoudens in gemeten energiearmoede (gEA), iets meer dan 46% van de huishoudens in verborgen (vEA*)³⁶ en iets meer dan 45% van de huishoudens in subjectieve energiearmoede (sEA) zijn alleenstaanden.**

Senioren (65 jaar en ouder) en vrouwen lopen globaal een grotere kans op energiearmoede. **Meer dan 41% van de alleenstaande vrouwen ouder dan 65 jaar kampt met een of meerdere vormen van energiearmoede.**

Tabel 10: Aandeel energiearmoede naargelang de typologie van alleenstaanden

Typologie van alleenstaanden	mannen < 65 jaar	mannen 65 jaar en ouder	vrouwen < 65 jaar	vrouwen 65 jaar en ouder
% van de categorie in energiearmoede (alle vormen samen)	(30,8 %)	36,3 %	37,5 %	41,5 %

Opmerking: De % tussen haakjes worden louter indicatief meegegeven omdat de omvang van de steekproef onvoldoende is om de kwaliteit van het resultaat te waarborgen

Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

Sinds 2013 blijft het aandeel alleenstaanden in de totale bevolking stijgen, net als hun aandeel in de groepen in gEA en sEA.

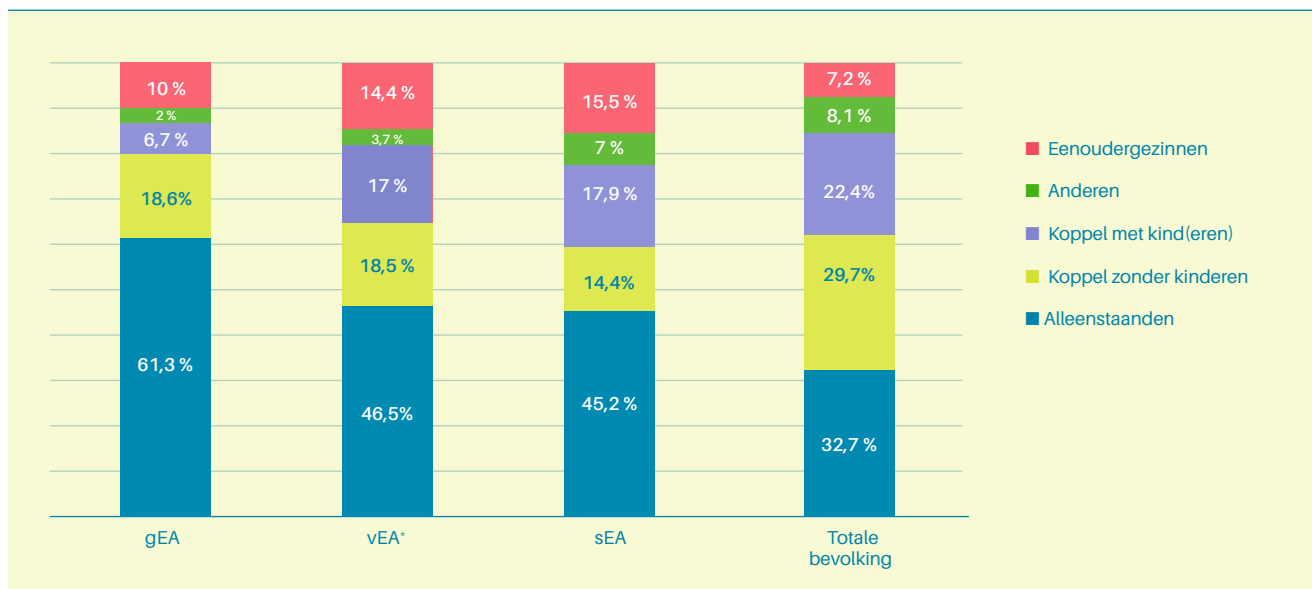
Demografische projecties voorzien een verdere toename van het aantal alleenstaanden in de bevolking tot 2070 (van 34% in 2017 tot 42% in 2070), gekoppeld aan een veroudering van de bevolking³⁷. Bij ongewijzigd beleid kunnen we ons de komende jaren dus verwachten aan een toename van de energiearmoede.

35. In 2017, hadden eenoudergezinnen het laagste equivalent beschikbaar inkomen (15.491€) van alle gezinstypes, terwijl koppels met kinderen waar de twee partners jonger dan 65 jaar zijn, het hoogste equivalent inkomen (27.996€). In de totale bevolking bedraagt het mediaan equivalent inkomen 21.280€.

36. Zonder uitsluiting van de gezinnen die in een relatief goed geïsoleerde woning wonen.

37. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/materiele-deprivatie>, geraadpleegd in januari 2019.

Figuur 13: Verdeling van de gezinstypes binnen de totale bevolking en binnen de huishoudens met gemeten (gEA), verborgen (vEA*) en subjectieve energiearmoede (sEA)

Bron: BE-SILC 2017 en eigen berekeningen

➤ Focus op gezinnen met kinderen

Globaal genomen lijken koppels zonder kinderen minder te kampen met de diverse vormen van energiearmoede. Hun aandeel in elk van de drie groepen met energiearmoede is aanzienlijk lager (zie figuur 13: gEA: 18,6%; vEA*: 18,5%; sEA: 14,4%) dan hun aandeel in de totale bevolking (29,7%).

Onder de gezinnen met kinderen zijn vooral eenoudergezinnen (in grote meerderheid moeders met kind(eren)) veel meer vatbaar voor energiearmoede dan koppels met kinderen. Zij hebben doorgaans de laagste inkomens (en het verschil neemt nog toe wanneer men rekening houdt met het equivalente gezinsinkomen), 37% heeft geen inkomen uit arbeid en 54% van hen zijn huurders.

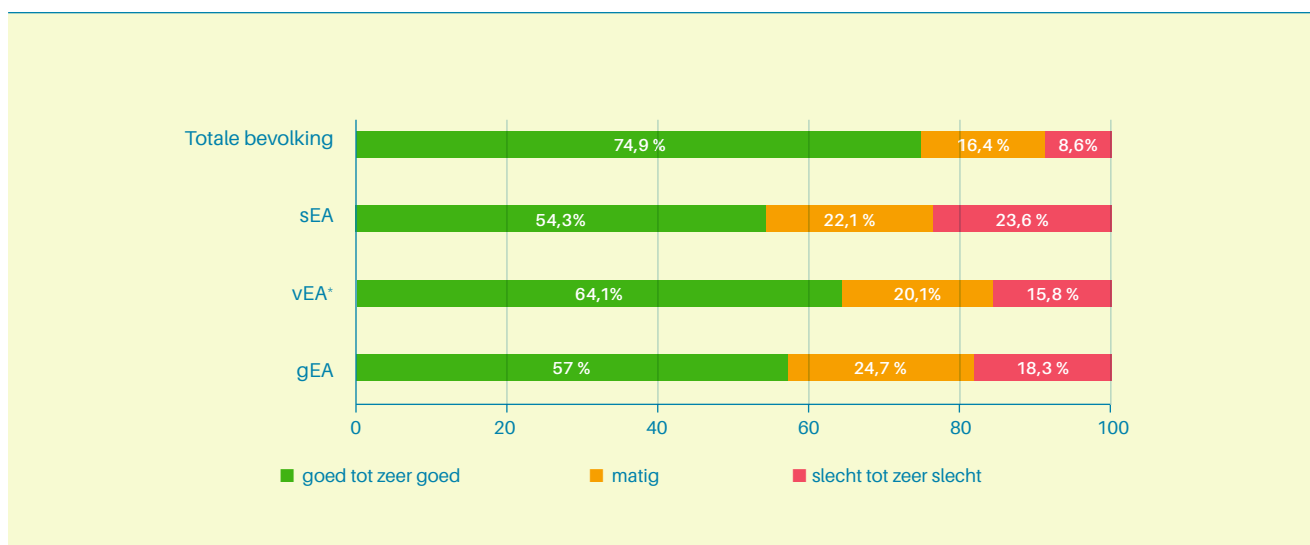
Energiearmoede en slechte gezondheid

De barometer 2016 gaf voor de eerste keer een verband weer tussen situaties van energiearmoede en de slechte gezondheid van diegenen die hiermee te kampen hebben. Een causaal verband kon echter niet worden aangetoond: leidt een slechte gezondheid tot een hoger risico op energiearmoede of is het, omgekeerd, de energiearmoede die de gezondheid van de betrokken huishoudens negatief beïnvloedt?

Ook in 2017 blijft deze vaststelling gelden. Leden van een huishouden in energiearmoede:

- › Verkeren vaker in slechte of zeer slechte gezondheid dan gemiddeld in de totale bevolking (18,3% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede (ongeacht de vorm) tegenover 6,5% bij diegenen zonder energiearmoede; zie ook figuur 14);
- › Lijden veel vaker aan chronische ziekten of gezondheidsproblemen (36,9% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede tegenover 22,6% bij diegenen zonder energiearmoede);
- › Zijn vaker beperkt in hun activiteiten ten gevolge van gezondheidsproblemen (38,5% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede tegenover 21,8% bij diegenen zonder energiearmoede), en kampen in het bijzonder met zeer ernstige beperkingen (15,3% van de individuen behorend tot een huishouden in energiearmoede tegenover 7,1% bij diegenen zonder energiearmoede).

Figuur 14: Zelfverklearde gezondheid van de individuen per type huishouden (totale bevolking, huishouden in gEA, vEA* of sEA)

Bron: BE-SILC 2017 en eigen berekeningen

Energiearmoede en huisvesting

› Eigendomsstatuut

Een derde van de Belgische huishoudens zijn huurders (22,5% in de private sector + 10,5% in de sociale sector) en twee derde eigenaars (35,3% zonder hypotheek + 31,7% zonder hypotheek).

Huurders, en in het bijzonder sociale huurders, zijn duidelijk oververtegenwoordigd zijn in de drie vormen van energiearmoede. Zij hebben doorgaans een lager beschikbaar inkomen dan eigenaars met een hypotheek en een veel hogere woonkost dan eigenaars zonder hypotheek. Bovendien kunnen zij niet eenvoudig veranderen van verwarmingsbron of hun woning naar hun behoeften inrichten.

Tabel 11: Aandeel huishoudens in energiearmoede naar eigendomsstatuut

Eigendomsstatuut	% in gEA	% in vEA*	% in sEA
<i>Eigenaar met hypotheek</i>	(4,7%)	(1,6%)	2,3%
<i>Eigenaar zonder hypotheek</i>	15,5%	(3,4%)	2,8%
Totaal eigenaars	10,4%	2,5%	2,6%
<i>Private huurder</i>	20,0%	7,9%	13,9%
<i>Sociale huurder</i>	24,2%	(9,6%)	12,7%
Totaal huurders	21,3%	8,4%	13,5%
Totale bevolking	14,0%	4,5%	6,2%

Opmerking: De % tussen haakjes worden louter indicatief meegegeven omdat de omvang van de steekproef onvoldoende is om de kwaliteit van het resultaat te waarborgen

Bron: BE-SILC 2017 en eigen berekeningen

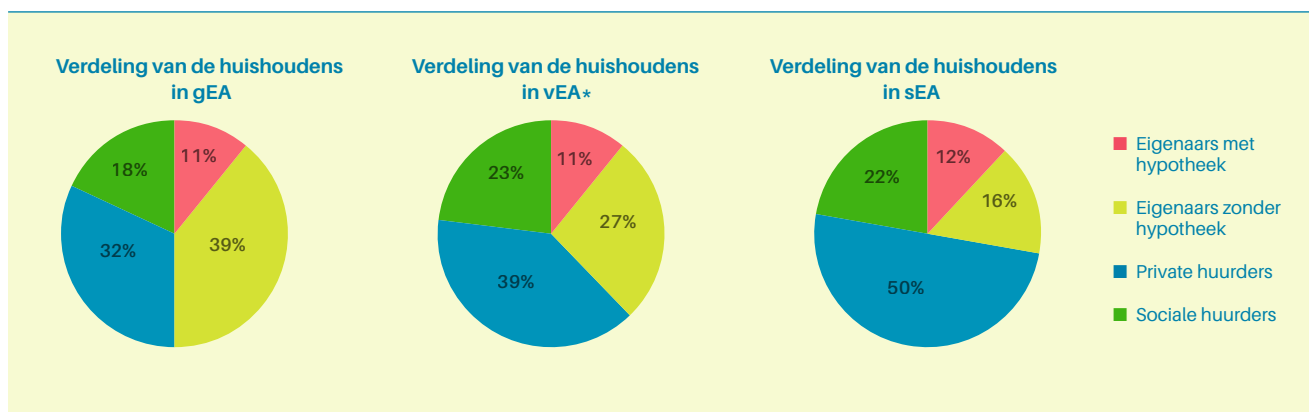
Onder de eigenaars lopen huishoudens zonder hypotheek (dus vaak ouderen) een groter risico op energiearmoede, al blijven zij minder kwetsbaar dan huurders.

Hun 'effectief' aantal valt echter niet te verwaarlozen, gelet op hun belangrijke aandeel in de totale bevolking (35,3%): zij maken de grootste groep van de huishoudens in gemeten energiearmoede (39%) uit.

Ook in termen van het 'effectieve' aantal, vertegenwoordigen private huurders een derde van de huishoudens in energiearmoede, terwijl zij slechts 22,5% van de totale bevolking uitmaken.

Figuur 15: huishoudens in energiearmoede per eigendomsstatuut

Bron: BE-SILC 2017 en eigen berekeningen

In de periode 2013-2017 is het aandeel eigenaars met hypotheek in energiearmoede blijven dalen (van 7,0% tot 4,7%) terwijl dit bij sociale huurders steeds verder toenam (van 19,4% tot 24,2%).

Huishoudens in energiearmoede wonen vaker dan de rest van de bevolking in een woning met kwaliteitsgebreken, zoals een lekkend dak, vochtige muren en vloeren of rottend houtwerk. Dit geldt met name bij de huishoudens in subjectieve energiearmoede (sEA).

➤ Slechte woningkwaliteit en energiearmoede

Huishoudens in energiearmoede wonen vaker dan de rest van de bevolking in een woning met kwaliteitsgebreken, zoals een lekkend dak, vochtige muren en vloeren of rottend houtwerk. Dit geldt met name bij de huishoudens in subjectieve energiearmoede (sEA).

Tabel 12: Aanwezigheid van kwaliteitsgebreken in de woning en energiearmoede

Kwaliteitsgebreken in de woning	Bevolking	Huishoudens in gEA	Huishoudens in vEA*	Huishoudens in sEA	Huishoudens in EA (totaal van diverse vormen)
Lekkend dak	5,6%	7,9%	7,6%	16,3%	9,1%
Vochtige muren of vloeren	14,2%	16,6%	19,2%	35,0%	19,7%
Rottend raamwerk	3,7%	4,5%	7,9%	12,4%	(6,2%)

Opmerking: De % tussen haakjes worden louter indicatief meegegeven omdat de omvang van de steekproef onvoldoende is om de kwaliteit van het resultaat te waarborgen

Bron: BE-SILC 2017; eigen berekeningen

Bijlage: Methodologische inleiding

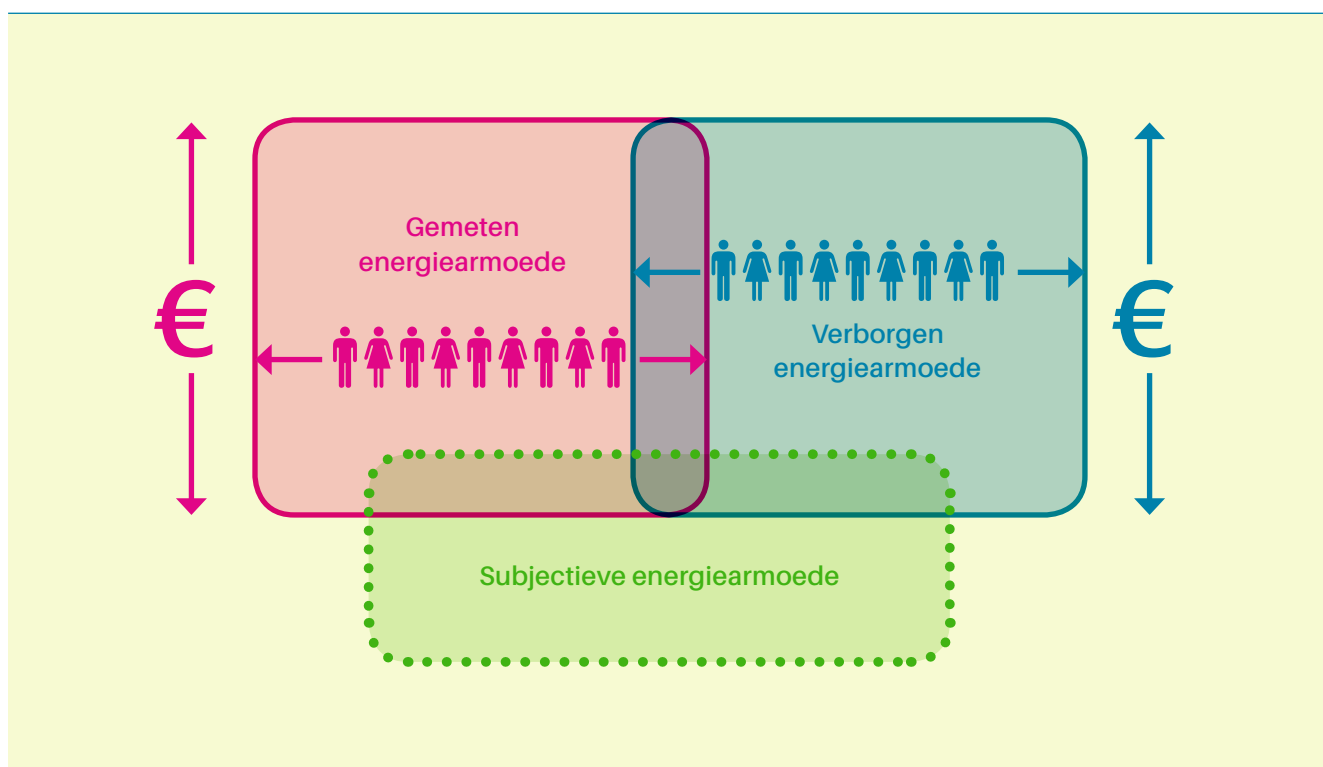
› Samenstelling van de barometer

Om rekening te kunnen houden met de complexiteit van de problematiek, zoals in detail geanalyseerd in het rapport 'Overzicht van de Energiearmoede in België'³⁸, steunt de barometer op drie soorten synthetische indicatoren.

De eerste indicator vat de situatie van huishoudens die een te groot geacht deel van hun inkomen aan energiekosten besteden (**indicator gemeten energiearmoede of gEA**). De tweede focust op de omgekeerde situatie waarbij huishoudens hun energieverbruik terugschroeven tot onder de drempel die voor een menswaardig leven aanvaardbaar wordt geacht. Zo trachten ze te vermijden dat de energiekosten te hoog zouden oplopen in verhouding tot hun inkomen (**indicator verborgen energiearmoede of vEA**). De derde en laatste soort indicator wil de aandacht vestigen op een duidelijk meer subjectieve, maar toch bestaande tendens die aangeeft welk percentage van de gezinnen zegt dat ze niet genoeg geld hebben om hun woning behoorlijk te verwarmen (**indicator subjectieve energiearmoede of sEA**).

De indicatoren gEA en vEA bestaan uit twee delen. Het eerste deel meet het **aantal** gezinnen dat wordt getroffen door energiearmoede, en heeft dus betrekking op de **omvang**. Het tweede deel meet de **afwijking** (in €) die elk van deze gezinnen scheidt van een algemeen aanvaardbaar geachte grenswaarde, en heeft dus betrekking op de **diepte** of de ernst van de situatie ('energy poverty gap').

Figuur 16: Sleutelindicatoren van de barometer energiearmoede

38. Huybrechts F. & Meyer S. (2011), Overzicht van de Energiearmoede in België, OASeS-UA / CESE-ULB, 200 p. + bijlagen

➤ Bepaling van de grenswaarden

Om het aantal huishoudens in gemeten (gEA) of verborgen energiearmoede (vEA) te meten, wordt een grenswaarde (ratio tussen energiekosten en inkomen) vastgesteld. Indien het aandeel van de energiekosten in het inkomen van een huishouden te hoog of te laag is in vergelijking met de ratio bij rest van de bevolking, is er sprake van respectievelijk gemeten (gEA) of verborgen energiearmoede (vEA).

Grenswaarde gemeten energiearmoede (gEA)

De berekening van de grenswaarde voor gemeten energiearmoede (gEA) volgt de logica die Brenda Boardman³⁹ gebruikte voor het bepalen van haar 10%-drempel. Deze 10% was equivalent aan tweemaal de mediane ratio tussen de noodzakelijke energiekosten (model van het verbruik en de prijzen) en het globale inkomen van de bevolking van het Verenigd Koninkrijk in 1990. Een mediane ratio verdeelt de bevolking in twee: de helft heeft meer energiekosten dan de mediane ratio en de andere helft minder. Door deze mediane ratio te vermenigvuldigen met twee, probeert men zoveel mogelijk aanvaardbaar geachte situaties te omvatten en te ontdekken welke gevallen in verhouding tot het inkomen van een huishouden als afwijkende energiekosten kunnen worden beschouwd. De bevolking lijkt het gebruik van dergelijke eenvoudige drempelwaarde (het dubbele van de mediaan ratio) ook intuïtief beter te begrijpen, dan wanneer men gebruik maakt van begrippen zoals de standaardafwijking, uit het meer gespecialiseerde jargon van statistici.

De benadering van Boardman werd aangepast aan de Belgische context (waar geen model bestaat om de energiekosten in het land in te schatten) en aan de opmerkingen die werden geformuleerd bij het aanpassen van deze 'fuel poverty ratio'. De Belgische barometer houdt meer bepaald rekening met het equivalente inkomen op basis van de samenstelling van het gezin⁴⁰, de uitsluiting van de hoogste equivalente inkomens (hebben zelf voldoende mogelijkheden om zich aan te passen) en het beschikbaar inkomen na aftrek van de woonkosten⁴¹.

Grenswaarde verborgen energiearmoede (vEA)

Om verborgen energiearmoede te bepalen, worden de energiekosten van elk gezin vergeleken met de mediane energiekosten van vergelijkbare gezinnen (aantal gezinsleden) met een vergelijkbare woning (aantal kamers in de woning). Wanneer een gezin minder dan de helft van de mediane energiekosten van vergelijkbare gezinnen uitgeeft, en als het behoort tot de eerste vijf equivalente inkomensdecielen, wordt dit beschouwd als verborgen energiearmoede.

De barometer steunt op de Belgische databank van de EU-SILC-enquête over de levensomstandigheden van de huishoudens. Deze enquête wordt jaarlijks uitgevoerd bij een steekproef van ongeveer 6.000 Belgische gezinnen, en bevat vrij gedetailleerde informatie over de energiekosten. Deze enquête op Europees niveau maakt het mogelijk de studie uit te breiden en de energiearmoede in meerdere lidstaten te vergelijken.

De grenswaarden voor gemeten (gEA) of verborgen energiearmoede (vEA) worden jaarlijks opnieuw berekend zodat rekening kan worden gehouden met omstandigheden die de hele bevolking op een vrij identieke manier beïnvloeden (bv. evolutie van de energieprijzen, globale evolutie van de inkomens, een strenger klimaat enz.). Het gaat dus om relatieve drempels, en niet om een vaste drempel zoals bij de 'fuel poverty ratio'. Om die reden zijn de gEA en de vEA uit deze barometer eerder een maatstaf om ongelijke energie uitgaven tussen huishoudens te meten. Uiteraard zijn ook andere types indicatoren denkbaar, zoals indicatoren gebaseerd op minimuminkomens standaarden of andere consensuele maatstaven⁴².

39. Boardman, B. (1991), Fuel Poverty: From cold homes to affordable warmth, London: Belhaven Press et Boardman, B. (2010), Fixing fuel poverty, London: Earthscan

40. Door de inkomens om te zetten in equivalente inkomens worden grote gezinnen niet gestraft omdat hun inkomen wordt gewogen volgens de gezinssamenstelling.

41. Om te vermijden dat de woonkosten de resultaten te veel zouden beïnvloeden, werden deze geplafonneerd.

42. Ter illustratie, zie bv. blz. 36-37 van dit rapport: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/Selecting%20Indicators%20to%20Measure%20Energy%20Poverty.pdf>

Colofon

Titel Barometer Energiearmoede (2009-2017)
Cette publication est également disponible en français sous le titre:
Baromètre de la précarité énergétique (2009-2017)
Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

Auteurs Jill Coene - Universiteit Antwerpen (OASeS)
Sandrine Meyer - Université libre de Bruxelles (CEESE)

Coördinatie voor de Koning Boudewijnstichting Françoise Pissart, Directeur
Pascale Taminiaux, Senior project coördinator
Nathalie Troupée, Project- en kennismanager

Grafisch concept & Vormgeving Kaligram

Print on demand Manufast-ABP vzw, een bedrijf voor aangepaste arbeid
Deze uitgave kan gratis worden gedownload van onze website www.kbs-frb.be

Wettelijk depot D/2893/2019/04

Bestelnummer 3632

Maart 2019

Met de steun van de Nationale Loterij